

BEHRÂ (Benî Behrâ)

(بنو بهرا)

Kahtânîler'e mensup bir Arap kabilesi.

Kahtânîler'den Kudâa kabilesinin bir koludur. Bazı rivayetlerde Cüzâm'ın bir kolu olarak da zikredilen Behrâ kabilesine adını veren şahıs Behrâ b. Amr b. Hâfî b. Kudâa'dır. İlk zamanlarda Yenbû'dan Eyle'ye kadar uzanan topraklarda oturan kabile daha sonra Kızıldeniz kıyılarına göç ederek Yukarı Mısır (Saîd) ile Habeşistan arasında uzanan geniş bir sahaya yayıldı, nüfusu giderek çoğaldı ve Nûbe'ye hâkim oldu. Yaklaşık 580'de komşuları Tağlib ve Tenûh gibi Hristiyanlığı kabul eden kabile mensupları Mûte Savaşı'nda Lahm, Cüzâm, Kayn ve Belî gibi bazı Arap kabileleriyle birlikte Bizans kuvvetlerinin saflarında müslümanlara karşı savaştılar. Tebûk Seferi'nden sonra on üç kişilik Behrâ heyeti Medine'ye gelerek (9/630) aynı kabileye mensup sahâbî Mikdâd b. Amr'ın (Esved) misafiri oldu. Heyet üyeleri daha sonra Hz. Peygamber'le görüşüp İslâmiyet'i kabul ettiler ve birkaç gün Medine'de kalarak dinin temel esaslarını öğrendiler. Hz. Peygamber'in isteği üzerine kendilerine hediyeler verilerek ülkelerine uğurlandılar. Ancak kabilenin tamamı müslüman olmadı. Nitekim Hâlid b. Velîd Dûmetül-cendel'e yaklaşınca (12/633) burada oturan hristiyan halk müslümanlara karşı Behrâ ve diğer Arap kabilelerinden yardım istedi. İslâm birlikleri kumandanı İyâz b. Ganm, Behrâ ve diğer gayri müslim Arap kabileleri karşısında zor durumda kalınca Hâlid b. Velîd'i yardıma çağırdı; o da Behrâlılar'a baskın yaptı ve mallarını ele geçirdi (13/634). Yermük Savaşı ve diğer savaşlarda Kelb, Tenûh, Lahm, Cüzâm ve Gassânîler'le beraber Bizans'ın müttefiki olarak kalan Behrâ kabilesi mensupları Suriye'nin fethinden sonra topluca İslâmiyet'i kabul ettiler.

BİBLİYOGRAFYA :

Tâcû'l-'arûs, "Behera" md.; Belâzûrî, *Ensâb*, V, 170-175; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 37, 122, 378, 389, 410, 415-416; VII, 455; İbn Düreyd, *el-İştikâk*, s. 549-550; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 440-441, 478, 485; İbn Seyyidünnâs, *Üyûnû'l-eser*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rife), II, 152-153, 251; Kal-kaşendî, *Şubhu'l-'aşâ*, I, 317; Muhammed Ebû'l-Fazl — Ali Muhammed el-Bicâvî, *Eyyâmü'l-'Arab fi'l-İslâm*, Kahire 1394/1974, s. 93, 208, 216; M. Âsim Köksal, *İslâm Târîhi*, İstanbul 1981, IX, 400-403; Kehhâle, *Mu'cemû kaba' ilî'l-'Arab*, Beyrut 1402/1982, I, 110; "Behrâ", *İA*, II, 452; C. E. Bosworth, "Bahrâ", *EI*² (İng.), I, 938.

ABDÜLKERİM ÖZAYIN

BEHRÂM-ı GÛR

(بهرام گور)

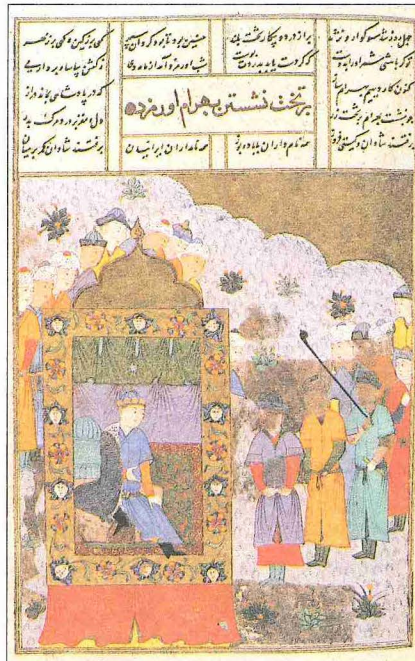
Behrâm-ı Gûr b. Yezdicerd
b. Behrâm b. Şâpûr
(ö. 438)

**Sâsânî hükümdarı
(420-438).**

I. Yezdicerd'in oğlu ve halefidir. Doğum tarihi belli değildir. Çocuk yaşta iken Medâin'den (Ctesiphon) uzaklaştırılarak Hîre Hükümdarı Münzir'in yanına gönderildi. İki Arap'la bir İranlı süt anne tarafından büyütüldü; günlerinin çoğunu Havernak Sarayı'nda geçirdi. Bir ara Medâin'e gittiyse de Yezdicerd tarafından iyi karşılanmadı. Tekrar Hîre'ye dönmesi de Doğu Roma sarayından başşehre gelen bir elçinin ricası ile gerçekleşebildi.

Münzir'in yanına dönen Behrâm babasının 420'de ölümüne kadar Hîre'de kaldı. Medâin'deki ileri gelenler Yezdicerd'in sert idaresinden dolayı bu aileden kimseyi tahta çıkarmama kararı almışlardı. Bu yüzden taht mücadelesinde Ermenistan valisi olan kardeşi Şâhpûr hayatını kaybedince Münzir'den aldığı yardımcı kuvvetlerle İran'a hareket eden Behrâm aynı yıl içinde tahtı ele geçirdi.

Behrâm-ı Gûr'u tahtında otururken tasvir eden bir minyatür (Firdevsî, *Şehnâme*, IÜ Kıp., FY, nr. 1406, vr. 127*)

Behrâm-ı Gûr başlangıçta hristiyanları baskı altına almış, fakat daha sonra ülkesinin menfaatlerini düşünerek bundan vazgeçmiştir.

427'de bir gece baskını sonunda doğudan İran sınırlarını geçerek her yeri yağmalayan ve Hazar denizinin güneyindeki araziye ele geçiren Akhunlar'ı Rey'de mağlûp etti. Tehlikenin Ceyhun gerisine atılmasından sonra da kardeşi Nersî'yi Merzûbân-ı Kuşân unvanı ile Hırsan valiliğine getirdi. Taberî'nin rivayetine göre gizlice Hindistan'a giden Behrâm burada Deybül, Mekran ve Sind'e sahip olmuş, ülkesine döndükten kısa bir süre sonra da yaban merkebi (gûr) avı sırasında bir çukura düşerek kaybolmuştur. Başka bir rivayete göre ise eceleyle ölmüştür. Hüsrev Pervîz ve Enûşirvân gibi büyük Sâsânî hükümdarları arasında yer alan Behrâm'dan sonra tahta II. Yezdicerd geçti.

Arapça ve Farsça güzel şiirleri olan Behrâm-ı Gûr'un hayatı, av ve aşk maceraları Firdevsî'nin *Şehnâme*, Genceli Nizâmî'nin *Heft Peyker*, Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin *Heşt Bihişt*, Ali Şîr Nevâî'nin *Seb'a-i Seyyâre* ve Hâtifi'nin *Heft Manzar* adlı mesnevileri yanında birçok menkıbe ve minyatüre konu olmuştur (bk. *İA*, II, 453).

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 68-81, ayrıca bk. İndeks; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb* (Abdülhamîd), I, 261-262; Th. Nöldeke, *Geschichte der Perser und Araber zur zeit der Sassaniden aus der Arabischen Chronik des Tabari*, Leiden 1879, s. 98 vd.; A. Christensen, *L'Iran sous les Sassanides*, Copenhagen 1936, s. 268-277; W. H. Mc Govern, *The Early Empires of Central Asia*, New York 1939, s. 410-411; H. T. İlaydın, "Behrâm Gûr Menkıbeleri", *TM*, V (1935), s. 275-290; A. Ateş, "Behrâm Gûr", *İA*, II, 452-453; Dihhudâ, *Luğatnâme*, VII, 417; O. Klima — W. L. Hanaway, "Bahrâm", *ELr*, III, 518-519.

ENVER KONUKÇU

BEHRAM PAŞA CAMİİ

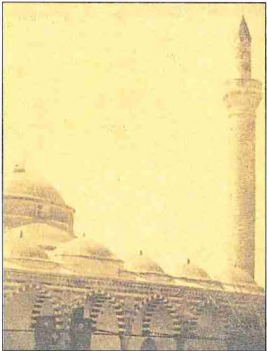
**Diyarbakır'da
XVI. yüzyıla ait cami.**

Şehrin güneyinde Mardin Kapısı civarındadır. Diyarbakır'ın on üçüncü Osmanlı valisi ve beylerbeyi olan Sokullu ailesinden Kara Şahin Mustafa Paşa'nın oğlu Behram Paşa tarafından yaptırılmıştır. Cümle kapısındaki kitâbeden inşasına 972 (1564) yılında başlanıp 980 (1572) yılında tamamlanmış olduğu anlaşılmaktadır. Mimar Sinan'ın İstanbul dışındaki önemli bir eseri ve bir deneme yapısı

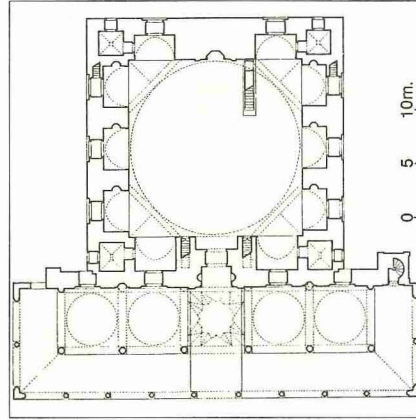
olarak değerlendirilmekte, ancak adı Sinan'ın eserlerine dair kaynaklardan sadece *Tuhfetü'l-mî'mârîn*'de geçmektedir.

Tamamen kesme taştan, tek kubbeli ve tek minareli, son cemaat yeri çifte revaklı ve sakıflı bir camidir. Aslında bir külliye olarak düşünüldüğü anlaşılmaktadır; hamamı da ayakta. Avlusunda ki şadırvanda boğumlu-düğümli sütunlar dikkati çeker. Minaresi 1928 yılında kısmen yıkılmış ve ertesi yıl aynı üslûpta tamir edilmiştir. İlgi çekici mimarisinin en önemli özelliğini tek kubbeli hariminin duvarlarındaki hareket teşkil etmektedir. Dört duvara oturan tromplu kubbe ile örtülü yapı sisteminde bir değişiklik yapılarak kalın tutulan duvarlarda dikdörtgen boşluklar elde edilmiştir. Bunların her birinde küçük birer mihrap nişi bulunduğu ve aralara ikinci kat mahfillerinin yerleştirilmesi olduğu görülmektedir. Böylece kubbe de dört duvar yerine bir bakıma sekizgen bir ayak sistemine oturtulmuş olmaktadır. Kalın duvarlarda boşluklar bırakmanın sonucu dört köşede dört tane kare mekân ortaya çıkmıştır. Bunlardan mihrap yönünde bulunan ve küçük kubbeciklerle örtülü birer hücre meydana getiren boşluklara iç taraftan girilmektedir. Aslında beş kubbeli olan son cemaat yeri, dıştan sütunlarla çevrilip meyilli bir çatı altına alındığından geniş bir sakıf meydana getirmekte ve bu özelliği ile bölgedeki yazın namazları açık havada kılma geleneğine de uygun bir karakter kazanmış olmaktadır.

Son cemaat yeri cepheleri dahil duvarlarda iki değişik renkte taş kullanılmış olması dış görünümüne dekoratif bir hareketlilik sağlamıştır. İçte ise tromp ayaklarındaki mukarnas dolgular mimari süsleme elemanları olarak dikkati çekmekte ve duvarları kaplayan XVI. yüzyıl iznik çinileri de cümle kapısındaki iki renkli görünümüne katılmaktadırlar.

Behram Paşa Camii'nin XX. yüzyıl başında çekilmiş bir fotoğrafı (İÜ Ktp., Albüm, nr. 90.460)

Behram Paşa Camii'nin planı

İstanbul'da Bâli Paşa ve Silivrikapı İbrâhim Paşa camilerinin ana mekân şemaları ile yakın benzerliğe sahip olan Diyarbakır Behram Paşa Camii, bir tek kaynakta adı geçmekle beraber Sinan'ın önemli deneme yapıları arasında sayılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sâi, *Tezkiretül'ebniye*, I, 27; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IV, 32; Gabriel, *Voyages*, s. 310; Şevket Beysanoğlu, *Kısıtılmış Diyarbakır Tarihi ve Âbideleri*, İstanbul 1963, s. 132-133; G. Goodwin, *A History of Ottoman Architecture*, London 1971, s. 310; Metin Sözen, *Diyarbakır'da Türk Mimarisi*, İstanbul 1971, s. 86-91; Aptullah Kuran, *Mimar Sinan*, İstanbul 1986, s. 96-97, 238; Sedat Çetintaş, "Anadolu'da Sanat Tetkikleri", *Cumhuriyet*, İstanbul 28 Mayıs 1937.

ARA ALTUN

BEHRAM ŞAH

(بهرام شاه)

Yemînüddeve ve Emînülmille
Ebû'l-Muzafer Behrâm Şâh b. Mes'ûd
(ö. 552/1157)

Gazneli sultanı
(1117-1157).

Muhtemelen 1084'te doğdu. Babası Gazneli Hükümdarı III. Mesud, annesi Sultan Sencer'in kız kardeşi Mehd-i Irak'tır. Babasının 508'de (1115) ölümü üzerine kardeşler arasında başlayan saltanat mücadelesini kazanan ağabeyi Arslanşah taht kavgaları sırasında kardeşlerinden bazılarını öldürmüş, bazılarını da hapsederek Gazneli tahtına geçmişti (509/1116). Behram Şah babasının öldüğü tarihte bugünkü Kandehar yakın-

larındaki Tiginâbâd'da bulunduğu için ağabeyisinin eline düşmekten kurtuldu, fakat yapılan savaşta mağlûp olarak Sistan yoluyla Kirman Selçuklu Hükümdarı Arslanşah'ın yanına kaçtı. Arslanşah kendisine yakın ilgi gösterdi ve Horasan Meliki Sencer'den yardım istemesini tavsiye etti. Dayısı Sencer de onu iyi karşıladı ve kardeşi Arslanşah'a bir mektup göndererek aralarındaki meseleyi uzlaşma yoluyla halletmelerini istedi. Fakat o bu teklifi reddettiği gibi annesi Mehd-i Irak'a da çok kötü davrandı. Bunun üzerine Sencer ona karşı bir sefer düzenledi. Büst'te Sistan hâkimi Tâceddin ile kardeşi Fahreddin de ona katıldı ve birleşik Selçuklu ordusu Arslanşah'ı Gazne yakınlarında mağlûp ederek Hindistan'a çekilmeye mecbur etti (1117). Behram Şah'ı vassâl* olarak Gazneli tahtına çıkaran Sencer onun Selçuklu hazinesine günlük 1000 dinar (başka bir rivayete göre yıllık 250.000 dinar) vergi ödemesini kararlaştırdı.

Arslanşah, Sencer'in Gazne'den ayrılmasından sonra Pencap'tan topladığı kuvvetlerle Behram Şah'ın üzerine yürüdü. Ona mukavemet edemeyeceğini anlayan Behram Şah Gazne'nin kuzeybatısındaki Bâmiyân Kalesi'ne sığındı, Arslanşah da Gazne'ye hâkim oldu. Ancak daha sonra Selçuklu ordusunun desteklediği Behram Şah karşısında mağlûp oldu ve Afganistan sınırında yakalanarak hapsedildi (1117). Behram Şah ileride başına yeni meseleler çıkarmasından endişe ederek onu öldürttü (512/1118).

Arslanşah'ın Pencap'taki vekili Muhammed b. Ali eş-Şeybânî bir müddet sonra Behram Şah'a isyan etti. Bunun üzerine sultan süratle Hindistan seferine çıktı ve Muhammed b. Ali'yi mağlûp ederek isyanı bastırdı. Fakat daha sonra bu kabiliyetli ve tecrübeli devlet adamını affedip görevinde bıraktı ve Gazne'ye döndü (Ocak 1119). Onun dönmesi üzerine Muhammed b. Ali ikinci defa ayaklandı ve bağımsızlığını ilân etti. Behram Şah tekrar Hindistan'a giderek âsiyi bertaraf etti ve Hüseyin b. İbrâhim'i Hindistan'da vekil bırakarak (1119) Pencap'ta nüfuz ve otoritesini yeniden yerleştirdi.

Behram Şah 1119-1135 yılları arasında ülkede tam bir barış ve huzur sağladı ve uzun süren hükümdarlık yıllarında Sultan Sencer'in sadık bir vassâli olarak hareket etti. Oğlu Devletşah'ı Sultan Sencer'in Merv'deki sarayında rehine olarak bıraktığı gibi Selçuklu hazinesine her yıl önemli miktarda haraç ödedi. Bastır-